

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О. А. Берневега

ПВНЗ «Міжнародний Класичний Університет імені П. Орлика»,

bernevega1978@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Н. О. Євдокимова

Проблемі готовності людини до професійної діяльності в сучасній психологічній науці приділяється особлива увага, оскільки формування готовності до професійної діяльності складає сутність професійного навчання та є головним критерієм його якості.

Особливий інтерес до професійного становлення майбутніх психологів зумовлюється високою соціальною значущістю цієї професії, стрімким зростанням її популярності та розширенням сфер застосування.

Проблема професійної підготовки майбутніх психологів знаходиться в центрі уваги багатьох учених (Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.В. Пророк, В.А. Семіченко, Н.В. Чепелева та ін.).

Останнім часом зростає кількість досліджень українських та зарубіжних психологів, спрямованих на вивчення змісту професійної підготовки психологів в умовах вищих навчальних закладів, ролі різних форм та методів навчання, комплексу професійно важливих якостей особистості психологів та умов їх формування (Т.А. Вілюжаніна, Ж.П. Вірна, Л.В. Долинська, М.І. Д'яченко, Н.Л. Коломенський, Л.М. Мітіна, Е.Л. Носенко, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, Н.В. Пророк, О.П. Саннікова, В.А. Семіченко, Т.В. Сінельнікова, Н.А. Стафуріна, Л.Г. Терлецька, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін.).

Разом із цим, сучасний стан психологічної практики виявляє недостатній рівень розробленості проблеми психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної діяльності в цілому та емоційно-вольового її компоненту зокрема [1].

Актуальність визначеної проблеми, її недостатня розробленість, об'єктивні суспільні потреби у фахівцях, які вирізняються емоційною готовністю до виконання своїх професійних обов'язків, зумовили вибір теми магістерського дослідження «Психологічна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності».

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей становлення та цілеспрямованого розвитку емоційно-вольової сфери майбутніх психологів як компоненту їхньої психологічної готовності до професійної діяльності.

Для збору емпіричних даних були використані такі методики: методика вивчення емоційного інтелекту Н. Холла; шкала самооцінки особистісної та ситуативної тривожності Ч.Д. Спілбергера; тест «Самооцінка психічних станів» (за Г. Айзенком); методика дослідження нервово-психічної стійкості особистості «Прогноз» (за В.О. Бодровим) [3]; методика вивчення стилів пояснення успіхів та невдач «СТОУН-В» (за Т.О. Гордєєвою); методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів А.О. Реана та В.О. Якуніна

Дослідження проводилося на базі ПВНЗ «Міжнародний Класичний Університет імені П. Орлика». Загальна вибірка досліджуваних склала 60 осіб віком від 17-22 років. Розвивально-корекційною програмою було охоплено 15 студентів (експериментальна група) та 15 студентів увійшли до контрольної групи.

Мета статті полягає у представленні результатів дослідження з виявлення типів емоційно-вольової готовності майбутніх психологів до професійної діяльності та ефективності корекційно-розвивальної програми.

Констатуюче дослідження проводилося в три етапи. Перші два етапи дослідження здійснювалися відповідно до діагностичних блоків, визначених на початку роботи – емоційного та вольового діагностичних блоків, третій етап передбачав статистичну обробку отриманих результатів.

Аналіз результатів констатувального дослідження. Узагальнюючи результати порівняння середніх значень показників емоційно-вольової готовності до майбутньої професійної діяльності студентів-психологів на

третьому, четвертому та п'ятому курсах навчання, можна зробити такі висновки. У представників достатнього типу емоційної готовності на третьому та четвертому курсу нижчі, ніж у студентів із помірним типом, середні показники особистісної тривожності й ситуативної тривожності на статистично значущому рівні. Разом із цим у студентів із достатнім рівнем емоційної готовності під час навчання на третьому та четвертому курсах вищі на статистично значущому рівні, порівняно зі студентами з помірним типом готовності, середні показники емоційного інтелекту та оптимістичного атрибутивного стилю. На п'ятому курсі студенти, що представляють достатній тип емоційної готовності, у порівнянні з представниками несприятливого типу, мають значно нижчі показники особистісної та ситуативної тривожності, зовнішньої мотивації навчальної діяльності в поєднанні з вищими значеннями показників емоційного інтелекту та оптимістичного атрибутивного стилю (на статистично значущому рівні).

За результатами теоретичного узагальнення та емпіричного дослідження емоційної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності нами було виявлено три типи емоційної готовності – несприятливий, помірний та достатній. Студенти, що мають несприятливий тип емоційної готовності до професійної діяльності виявляють низький рівень емпатії, здатності до розпізнавання емоцій, управління своїми емоціями. Такі тенденції поєднуються з високою тривожністю та схильністю до песимізму, який характеризується нестабільністю атрибуцій, нездатністю контролювати події свого життя. Досліджувані з помірним типом характеризуються середнім рівнем емоційного інтелекту, оптимізму та тривожності. Студенти, що представляють достатній тип емоційної готовності, виявляють високий рівень оптимізму, емоційного інтелекту та низький рівень особистісної та ситуативної тривожності.

Серед виявлених типів жоден повністю не відповідає бажаному типу емоційної готовності студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності, який можна було б умовно визначити як оптимальний. На нашу думку, оптимальний тип емоційної готовності майбутніх психологів до

професійної діяльності повинен передбачати високий рівень усвідомлення власних емоцій, управління власними емоціями, емоційної компетентності, емпатії, оптимізму, в поєднанні з неохочістю до афектів і швидкої немотивованої зміни настроїв та переважанням внутрішніх професійно значущих мотивів навчальної діяльності.

Розвивально-корекційна програма з розвитку емоційної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності була впроваджена на четвертому курсі. Для реалізації програми було створено дві групи: експериментальна та контрольна в кількості 15 студентів кожна. У студентів, що ввійшли до обох груп, попередньо було визначено профілі емоційної готовності до професійної діяльності, характерні для несприятливого та помірного типів емоційної готовності. Обрання студентів четвертого курсу зумовлене отриманими на етапі попереднього констатуючого дослідження результатами, що свідчать про зниження показників оптимістичного атрибутивного стилю, загального показника емоційного інтелекту та зростання негативних проявів у функціонуванні емоційної сфери саме на четвертому році підготовки майбутніх психологів.

Метою застосування розвивально-корекційної програми є розвиток емоційно-вольової готовності студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності.

До впровадження розвивально-корекційної програми експериментальна група складалася зі студентів із несприятливим типом (переважно) та помірним типом емоційної готовності. Студентів із достатнім типом у групі не було. Після впровадження розвивально-корекційної програми кількість студентів із несприятливим типом емоційної готовності зменшилася на статистично значущому рівні ($\varphi^*=2,74$, $p<0,01$) за рахунок збільшення числа студентів із помірним та достатнім типами емоційної готовності до професійної діяльності. Після впровадження розвивально-корекційної програми кількість студентів із достатнім типом емоційної готовності до професійної діяльності склала 30,4% студентів від загальної кількості тих, що брали участь у розвивально-

корекційній програмі ($\phi^*=2,543$, $p<0,01$). Отримані дані свідчать про ефективність запровадженої розвивально-корекційної програми (що графічно представлено у рисунку 1).

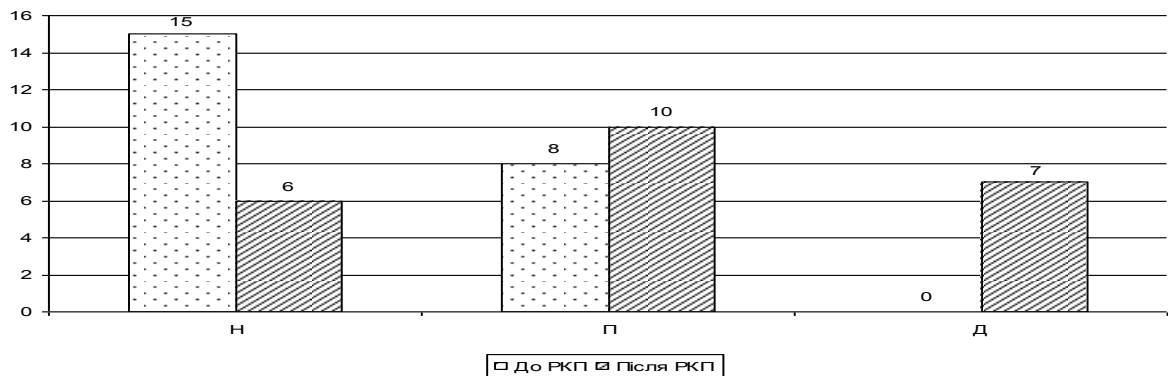

Рис. 1. Розподіл студентів експериментальної групи за типами емоційної готовності до професійної діяльності до та після впровадження розвивально-корекційної програми

Примітки: Н – несприятливий тип емоційної готовності, П – помірний тип емоційної готовності, Д – достатній тип емоційної готовності; До РКП – до впровадження розвивально-корекційної програми, Після РКП – після впровадження розвивально-корекційної програми.

Узагальнимо проведену нами роботу. Загальна структура розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток емоційної готовності студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності, представлена трьома блоками, які передбачають роботу психолога зі студентами, а саме: мотиваційним, інформаційним та інструментальним. Метою мотиваційного блоку був розвиток позитивної мотивації до професійно-навчальної діяльності, особистісних змін та саморозвитку емоційної сфери; інформаційного – засвоєння інформації про зміст явища емоційної готовності, її структури та ролі в ній емоційного інтелекту, засобів її діагностики та розвитку; інструментального – оволодіння засобами емоційної саморегуляції, формування здатностей до подолання негативних проявів у функціонуванні емоційної сфери, розвиток оптимістичної моделі реагування на успіхи та невдачі. Тривалість застосування розвивальної програми склала 14 тижнів (по 2 заняття на тиждень).

Розвивально-корекційна програма складалася з низки занять із використанням як групових, так і індивідуальних форм роботи. Основу

розвивально-корекційної програми склали методи психологічного впливу, які базуються на активних методах групової роботи з використанням специфічних форм подачі знань. Робота зі студентами була реалізована шляхом проведення психологічних лекцій, евристичних бесід, диспутів, рольових ігор, створення проблемних ситуацій, наближених до можливих реальних, та їх аналізу тощо. Як допоміжні використовувалися такі засоби: методи активного соціально-психологічного навчання, тренінгові технології, психогімнастичні вправи, елементи арт-терапії, музикотерапії, елементи аутогенного тренування та вправи на релаксацію тощо [2] .

Після завершення реалізації розвивально-корекційної програми було проведено контрольне дослідження, в ході якого порівнювалися показники емоційного інтелекту, атрибутивного стилю та тривожності в представників експериментальної та контрольної груп. Значущість відмінностей між результатами контрольної та експериментальної груп до та після впровадження розвивально-корекційної програми перевірялася за допомогою критерію t-Стюдента, двофакторного дисперсійного аналізу, критерію Пірсона χ^2 (для визначення розрізень у розподілі студентів за показниками емоційної готовності) та критерію ϕ^* Фішера. Між експериментальною та контрольною групами до реалізації розвивально-корекційної програми значущих відмінностей за показниками емоційної готовності виявлено не було.

За результатами контрольного дослідження в експериментальній групі спостерігається:

- збільшення середніх показників емоційного інтелекту ($t = -3,17$, $p < 0,01$);
- збільшення середніх показників оптимізму ($t = -3,67$, $p < 0,01$);
- зменшення середніх показників особистісної ($t = -2,11$, $p < 0,05$) та ситуативної ($t = -3,88$, $p < 0,01$) тривожності.

Результати двофакторного дисперсійного аналізу підтвердили позитивну динаміку розвитку емоційного інтелекту, показники якого збільшувалися в студентів експериментальної групи протягом реалізації розвивально-

корекційної програми ($p < 0,001$).

Також підтверджено позитивну динаміку показників оптимістичного атрибутивного стилю в студентів експериментальної групи протягом реалізації розвивально-корекційної програми ($p < 0,01$).

Установлено, що до реалізації розвивально-корекційної програми в 65,22% представників експериментальної групи було визначено несприятливий тип, а в 34,78% – помірний. У ході контрольного дослідження в експериментальній групі було встановлено, що кількість студентів із несприятливим типом знизилася до 26,09% ($\varphi^* = 2,74$, $p < 0,01$), з помірним – збільшилася до 43,48% ($\varphi^* = 0,604$, розрізнення не досягає статистичної значущості), а крім того в 30,43% студентів експериментальної групи було визначено достатній тип емоційної готовності, якого не було зафіксовано на початку реалізації програми ($\varphi^* = 2,543$, $p < 0,01$).

Отримані в ході констатуючого дослідження дані свідчать про ефективність розробленої розвивально-корекційної програми щодо розвитку компонентів емоційної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в більш глибокому вивченні емоційно-вольової сфери особистості майбутніх психологів, зовнішніх та внутрішніх чинників формування емоційної готовності до професійної діяльності, визначенні впливу сформованого типу емоційної готовності на адаптацію та успішність подальшої практичної діяльності, а також до професійної готовності роботи з дітьми – інвалідами.

Література

1. Вірна Ж. П. *Основи професійної орієнтації: навч. посібник*. Луцьк: «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Л. Українки, 2003. 156 с.
2. Грачева Л. В. *Эмоциональный тренинг: искусство властвовать собой. Самоиндукция эмоций, упражнения актерского тренинга, исследования*. СПб.: Издательство «Речь», 2014. 120 с.
3. *Диагностики эмоционально-нравственного развития*. Ред. и сост. И. Б. Дерманова. – СПб.: Издательство «Речь», 2012. С. 124-126.